

**АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ІНІЦІАТИВИ
З ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ
КОМАНДУВАННЯ ОСАДНОГО КОРПУСУ АРМІЇ УНР
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ГРУДНЯ 1918 р. – СІЧНІ 1919 р.**

Досліджено адміністративну діяльність та ініціативу з організації державної влади командування Осадного корпусу Армії УНР у другій половині грудня 1918 р. – січні 1919 р.

Ключові слова: січові стрільці, Є. Коновалець, Українська Народна Республіка.

Постановка проблеми та її актуальність. Від часу проголошення незалежності тематика здобуття і втрати державності у революційних подіях 1917–1921 рр., попри серйозні наукові здобутки, не втратила своєї актуальності. Залишається чимало проблем, які не стали предметом ретельного дослідження, а відтак окремі висновки базуються на припущення, здогадах тощо. До таких проблем належить адміністративна діяльність та ініціативи з організації державної влади командування Осадного корпусу армії УНР у другій половині грудня 1918 р. – січні 1919 р.

Стан наукової розробки даної теми дослідження вказують праці В. Довбні, М. Ковальчука та І. Хоми [1].

Метою автора було розкрити правову базу адміністративної діяльності командування Осадного корпусу та її результат на тлі складних процесів державного будівництва Української Народної Республіки (УНР). Одночасно предметом дослідження стала дискусія щодо запровадження військової диктатури в УНР, яка вийшла із середовища Стрілецької ради Осадного корпусу.

З 16 листопада до 14 грудня 1918 р. в Українській державі відбулось антигетьманське повстання, яке підняла Директорія. Цей державний переворот розпочався на тлі хиткої внутрішньої суспільно-політичної ситуації, яка давала змогу розраховувати на перемогу повстання, але вимагала швидких

Хома Іван Ярославович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії, теорії та практики культури Національного університету “Львівська політехніка”, м. Львів.

© Хома І.Я., 2010

і впевнених дій у наведенні порядку, організації владної структури по всій Україні та армії. Правда, не викликає сумніву те, що внутрішньополітична нестабільність була пов'язана з попередньою діяльністю Центральної Ради, гетьмана П. Скоропадського, нової-старої політичної еліти, яка об'єдналась навколо Директорії. Крім того, давалася ознаки міжнародна ізоляція, в яку Україну завела її міжнародна політика. У цьому контексті Україну розглядали не суб'єктом, а об'єктом нової геополітичної карти. Це стосувалось як більшовицької Росії, так і країн Західної Європи, а особливо тих, котрі виграли Першу світову війну.

14 грудня антигетьманське повстання завершилось усуненням П.Скоропадського та відновленням Української Народної Республіки (УНР). 15 грудня 1918 р. до Києва вступило командування Осадного корпусу Армії УНР на чолі з Є.Коновальцем та начальником штабу А. Мельником, а 16 грудня 1918 р. Є. Коновалець офіційно зосередив у своїх руках усю повноту військової та адміністративної влади в столиці.

Базові документи, які, з однієї сторони, визначали діяльність команди корпусу, а з іншої реальну ситуацію в Києві і Україні, були видані 15 грудня. Зокрема, це наказ, яким на підставі інструкції і уповноважень Директорії з першої години 16 грудня 1918 р. Київ оголошувався в стані облоги. У столиці були заборонені мітинги та зібрання без дозволу командувача корпусу, продаж спиртних напоїв, робота театрів, кіно, ідалень після 21 год. 30 хв., перебування мешканців на вулицях після 22 год., а приватним особам – носити і тримати удома зброю. Наказ закликав населення до 20 грудня здати патрулям зброю та сповіщав, що арешти та обшуки можуть здійснюватися тільки за наявності ордера. Окремим наказом Є. Коновалець створив комісію для попереднього розслідування всіх арештів і ведення справ арештованих у складі “голови Генерального Значкового Колодія і членів комісії полковника Аркаса і одного представника від самоврядування”. Керуючись вказівкою Директорії, було наказано “всім служачим зазначених інституцій з'явитись до праці 16 грудня, в час, установлений для цього” [2].

17 грудня в доповнення до цих наказів по Осадному корпусу було видано ще низку розпоряджень, зокрема, наказ про те, що всі військові та цивільні суб'єкти підлягають військово-польовому суду в таких випадках, як: убивства, розбої, крадіжки, підпали, згівалтування, збройні напади, невиконання обов'язкових постанов, виданих військовою владою після 14 грудня. Мірою покарання за злочини відповідно до ступеня важкості було визначено смертне покарання, каторгу, ув'язнення від 6 місяців до 2 років або грошовий штраф від 50 карбованців до 5 тисяч. Для розслідування адміністративних і кримінальних справ призначати прокурорів дозволено було розпорядженням начальника головного військового юридичного управління [3].

Наказом № 9 підрозділи, які безпосередньо були задіяні у наведенні правопорядку, мали розпочати збір зброї та майна у розформованих частинах. Наказ № 11 оголошував початок реєстрації мешканців відповідно до закону про українське громадянство та забороняв всім, хто не належить до німецьких, австрійських або інших іноземних військ, носити військову форму, а наказ № 12 відміняв усі розпорядження колишніх головнокомандувачів – графа Келлера і князя Долгорукова. Досить змістовним був наказ № 10, яким Є. Коновалець показав позицію командування Осадного корпусу: "... Ми завжди боролися за те, щоб встановить лад та спокій у своїй країні, оберігаючи в ній недоторканність особи, незалежно від національності, віри й їх переконань. Тепер, коли ми вступили в столицю України Київ, усі побачили, що ми дійсно маємо організоване народне військо, спираючись на яке, влада може дати дійсний спокій Україні і захистити її від небезпеки..." [3].

На додаток, з 18 грудня 1918 р. військово-адміністративний апарат корпусу встановлював контроль за дотриманням максимально допустимих цін, а покарання за їх недотримання переходило до провадження військово-польового суду [4].

17 грудня було повідомлено про частковий перерозподіл владних функцій між командуванням Осадного корпусу, Радою комісарів та комендатурою м. Києва. Так, Раду комісарів було створено на основі Українського революційного комітету. Є. Коновалець та А. Мельник затвердили

склад ради чисельністю 18 комісарів під керівництвом В. Чехівського, який офіційно заявив, що військова влада зосереджується в руках командування Осадного корпусу, політична – Ради комісарів, а Український революційний комітет розпускається [3].

Стосовно комендатури м. Києва, то після проведених за наказом Є. Коновальця кадрових змін, новим комендантом було призначено полковника М. Чехівського, а начальником штабу – одного із засновників стрілецької формації – В. Дідушка, який уже займав цю посаду в березні–квітні 1918 р. [5]. У розпорядження комендатури переходило усе військове майно Києва, а з 18 грудня вона приступила до формування народної міліції [3]. Саме січові стрільці були залучені до становлення народної міліції, паралельно продовжуючи нести варту на вулицях міста, виїжджати на місця вчинення злочинів, затримування підозрюваних тощо [6, 83].

Не обійшлося у ці перші дні й без гучних арештів. Так, 18 грудня представники січових стрільців арештували колишніх міністрів Української Держави (С. Гербеля, В. Рейнбота, А. Ржепецького та ін.) та київського митрополита Антонія, яких звинуватили у державній зраді. Дещо пізніше заарештували єпископа Євлогія та кількох православних священиків. Ці події справили вкрай негативне враження на українське суспільство [6, 87]. Інформаційне бюро при Директорії змушене було дати офіційне пояснення про причини їх арешту, в якому йшлося, про те, що “... арешт митрополита Антонія та архієпископа Євлогія позбавлений всякого церковного ґрунту, ... а виключно за політичну діяльність. Їх відвезено до Галичини, де вони знаходяться в монастирі під домашнім арештом” [7]. Своєю чергою Д. Донцов, “шиї, якого, домагались есери...”, вважав, що арешти такого характеру не були ініціативою команди корпусу, а саме йому допоміг “у цій халепі полковник Є. Коновалець” [8, 126].

Після приїзду 19 грудня 1918 р. у повному складі Директорії з Вінниці до Києва, рішенням військової наради було збережено всі повноваження Є. Коновальця, але з уточненням, як тимчасові [4; 9, 27].

Закладену протягом цих декількох днів своерідну правову базу для стабілізації суспільно-політичної ситуації у столиці, викликаній антигетьманським повстанням та становлення державної влади УНР, необхідно було розширювати. Адже ситуацію різко почала змінювати Друга українсько-більшовицької війни, джерелом якої стала наступальна більшовицька пропаганда. При низькому рівні національної свідомості, політичної культури пропаганда дезорганізувала суспільні маси та несла реальну загрозу для УНР.

19 грудня 1918 р. без офіційного оголошення війни більшовики розпочали відкритий наступ на УНР двома напрямками: I-ша дивізія з району Стародуба, північної Чернігівщини почала просуватись на Чернігів і Київ, а II-га дивізія – з півдня Курської губернії – на Харків.

На цьому тлі, командування Осадного корпусу зосередило увагу і на боротьбі з антидержавною пропагандою та провокаціями, в основному, шляхом вимушених заборон, обмежень, цензури, жорстких заходів покарання.

Були спроби боротись і шляхом пропагування національно-державницьких ідей. Реалізувати ці задуми поклали на члена Стрілецької ради О. Назарука, який за згодою В. Винниченка очолив вперше створене Міністерство преси і пропаганди [10, 86–87]. Офіційно міністерство розпочало роботу 30 грудня після видання “Декрету про утворення Управління преси та інформації”, в якому вказано, що “Керуючий Управлінням користується правами Міністра і має вирішальний голос у Кабінеті Міністрів в тих справах, які торкаються його відомства”. Перед цим управлінням, прирівняним до міністерства, було поставлено завдання “... освідомлять широкі народні маси на Україні про самостійницько-державні інтереси Української Народної Республіки, як також заступати ці інтереси перед громадською думкою за кордоном”. У структуру даного міністерства увійшли: Українське телеграфне агентство, Бюро преси (Державний Вісник, Відділ внутрішньої преси, Відділ закордонної преси), Центральне інформаційне бюро, Інформаційне бюро армії, Державна друкарня, Центральне управління у справах друку тощо [11].

Однак, як пише О. Назарук, який “здавав собі справу, з того, що там, де твориться не тільки велика держава, але й

велика нація, мій пост належить до найважливіших, мене в моїй праці оточував страшний хаос. Спосіб їх думання був зовсім інакший, чим мій”. Навіть при тому, що “бюджет дуже був великий... преса, книги, агітаційні матеріали не доходили ні до селянина ні до солдата... Річ була ясна, що хтось або продавав наші видання на масло, або з партійних причин одні другим не допускали друкованого слова...” [10, 87–88, 93].

У характерному для галичан національно-радикальному дусі командування Осадного корпусу видавши 31 грудня наказ № 47 розпочало українізацію Києва. Цей наказ зобов'язував упродовж трьох днів зняти в Києві всі російські вивіски і до 18 січня “замість знятих російських написів, вивісити написи на українській мові. Написи мають бути зроблено грамотно” [12]. Згодом цей термін було продовжено до 26 січня 1919 р. [13].

Вкрай критично відреагував на цей наказ С. Єфремов у своїй статті “Одна дрібниця і один трюїзм”, яку подав 5 січня 1919 р. до друку в газету “Нова Рада”. “Ворог напевно тріумфує, – писав публіцист, – поки що по закутках. А мені – мені гнітюче й боляче на душі, червона краска лице заливає, сором очі випікає, що доводиться в такий час говорити про вивіски” [14, 339]. Своєю чергою О. Назарук писав, що “рішучо не можливо допустити осмішування команди Січових Стрільців тим більше, що вона мала в Києві реальну силу”, – і разом з тим, – “на мою думку зовсім слушний і потрібний (наказ – *авт.*), щоб усі російські надписи в цілім Києві замінити українськими” [15]. Ініціатором цього наказу був саме О. Назарук.

У цьому контексті звернемо увагу й на наказ № 40 від 21 січня 1919 р., який зобов'язував у рамках армії проводити листування тільки українською мовою [16].

Очевидно, що такі кроки були завчасними і викликали швидше спротив, ніж схвалення серед жителів столиці.

Натомість вимушеним у боротьбі з антидержавною пропагандою став наказ № 21 від 22 грудня 1918 р., яким було “заборонено усяку агітацію проти існуючого державного устрою Української Народної Республіки, її самостійності, прав Директорії і законів, установ і розпоряджень, або законних розпоряджень підлеглої Українському урядові влади.

... Всі агітатори, котрі з метою ворожої агітації будуть з'являтися в касарні, таборах та інших місцях розташування військ, негайно будуть розстріляні без слідства і суду на місці злочину” [17]. З 26 грудня почала діяти заборона на проведення мітингів, з'їздів, зібрань, друкування та розповсюдження агітаційного матеріалу в Києві та околицях без попереднього узгодження з політичним відділом штабу Осадного корпусу [17; 18].

Вже 27 грудня наказом № 39 редакції всіх періодичних видань Києва було зобов'язано пройти перереєстрацію в управлінні у “справах друку» при Міністерстві внутрішніх справ [17], а з 31 грудня без дозволу директора управління преси і пропаганди О. Назарука було заборонено вихід у світ періодичних видань [12]. Адже, як пише О. Назарук, “ще до мого приїзду в Київ команда Січових Стрільців закрила “Кіевскую мисль” і деякі інші російські газети, які дуже лаяли український рух ...” [15].

На практиці застосовування цих наказів часто оберталось повним розгромом громадсько-політичного життя або, як висловився В. Кучабський, “... ще більше розбурхувало переворотницьку пропаганду” [19, 210].

Визнавав це і Є. Коновалець, але зауважив, що крім політичного відділу корпусу, в повноваження якого входив контроль за правопорядком та розвитком суспільно-політичної думки, з аналогічними повноваженнями діяли Верховна слідча комісія при Директорії, політичний відділ при Міністерстві внутрішніх справ і розвідувальний відділ київської поліції. Стосовно неправомірних дій політичного відділу, який очолював сотник Ю. Чайківський, Є. Коновалець пише, що це “...людина, яка звела наші надії. І хоч команда ... старалася тримати політичний відділ під суворою контролею, все ж таки кожний, хто жив і працював у тих днях у Києві й бачив, що там творилось ... зрозуміє, що було просто фізичною неможливістю переводити докладну контролю діяльності всіх підлеглих установ” [9, 36].

Підтверджує те, що робота політичного відділу була під суворим контролем наказ Осадного корпусу від 15 січня 1919 р. Його видання і публікація у щоденній газеті “Нова рада” була пов'язана з появою фальшивих ордерів полі-

тичного відділу з підписом Ю. Чайківського, які дозволяли проводити арешти і обшуки. Згідно з наказом від 17 січня дійсними вважались ордери політичного відділу з наявністю підпису старшини Ю. Чайківського, печатки політичного відділу Осадного корпусу, підпису осавула штабу корпусу М. Матчака та печатки корпусу [7].

Є. Коновалець спростовує звинувачення В. Винниченка у розгромі і закритті Центрального бюро професійних робітничих союзів, у приміщенні якого, за словами останнього, “стрільці знайшли дійсно під час тругу цілу масу большевицької літератури, брошур і летючок, а тому ... спалили всю цю літературу й, на превеликий жаль, разом з нею діловодство Професійних Союзів” [20]. Зважаючи на те, як більшовики спекулювали інтересами робітників, то в тій ситуації, на думку Є. Коновальця, Ю. Чайківський “виявив тільки зайву лагідність” [9, 36]. 26 грудня 1918 р. Є. Коновалець наказом № 37 відновив діяльність вищезгаданого бюро та водночас заборонив проводити арешти та обшуки в приміщенні союзу [17].

З 26 грудня 1918 р. почав діяти наказ № 26 Осадного корпусу, яким загальний в'їзд до Києва було заборонено, лише “дозволяється приїздити тільки по службовим справам якщо такого не має за дозволом представника влади місцевого самоврядування і то за дозволом повітового коменданта, або вільний приїзд дозволений населенню околичних сіл, яке іде з харчами” [21], а 31 грудня було наказано відновити роботу всім заводам, фабрикам і майстерням м. Києва і не припиняти без відповідного розпорядження Міністерства праці [12].

У такому дусі бачили потребу і в організації тимчасової центральної влади в Україні. Публічно про це було заявлено 16 січня 1919 р. на Державній нараді у Києві. Між іншим, саме цього дня Директорія, яка втратила надії унормувати дипломатичним шляхом агресію більшовицьких військ на територію України, офіційно оголосила війну радянській Росії.

Участь у роботі Державної наради, крім членів Директорії та Ради Народних Міністрів, взяли лідери УСДРП, УПСР (центральної течії), УПСС, УПСФ, Селянської спілки, Спілки залізничників, Спілки поштовиків [22]. На нараду, за повідомленням І. Мазепи, були запрошені представники

Стрілецької ради у складі Є. Коновальця, А. Мельника, О. Назарука та Ю. Чайківського [23, 80].

Б. Мартос, тодішній міністр продовольчих справ, відзначає, що “під час засідання з’явилася озброєна делегація від Ради Січових Стрільців і зажадала, щоб її пустили на засідання. Їх запрошено. Були три делегати: д-р Осип Назарук, полк. Андрій Мельник, і ... Чайківський” [24].

Стосовно Є. Коновальця, то його не було на нараді, оскільки 11 січня 1919 р. він поїхав до Станіслава для організації обміну військами та приїзду західноукраїнської делегації до Києва. За участі Є. Коновальця засідання Державного Секретаріату відбулося 14 січня [25].

Саме перед поїздкою до Станіслава, на тлі складної воєнно-політичної ситуації, Є. Коновалець і Стрілецька рада підняли питання створення тимчасової одноосібної влади в Україні. У центрі уваги цього питання перебували В. Винниченко та С. Петлюра. По черзі їм було запропоновано до початку роботи Трудового конгресу перебрати від Директорії владу для структуризації політичного простору, становлення адміністративної вертикалі, прийняття швидких рішень в умовах війни тощо [26]. Однак ані В. Винниченко, ні С. Петлюра не погодились на певний час одноосібно очолити державотворчий процес.

Це питання стало предметом переговорів і поза межами стрілецького середовища. Зокрема, увечері 5 січня між Є. Коновальцем, Д. Донцовим, М. Міхновським і В. Шеметом. Д. Донцов, який став ініціатором зустрічі, пише, що “в усім, що ми почули, бриніла якась тривога. Підтекст (у Є. Коновальця – *авт.*) був: нема з ким будувати державу. Коновальцеві вирвалося характеристичне признание: “З соціалістами держави не збудувати!”. Всі ми прийшли до одної думки: середина не є життєвою. Прийде або – большевизм, або – тверда рука. Думаю, що в суті річі аргументація Коновальця була така: для військової диктатури потрібно війська, а військо ...” [27].

Відкриваючи 16 січня засідання Державної наради, за словами І. Мазепи, В. Винниченко зазначив, що “серед українського суспільства є 3 напрямки, а саме: за запровадження дотеперішньої політики Директорії, за встановлення диктатури пролетаріату й за військову диктатуру. Отже,

бажаю зайняти якусь позицію” [23, 80]. Після нього слово взяли Ю. Чайківський та О. Назарук. Перший виголосив різку антибільшовицьку промову, а другий, який від імені Стрілецької ради перед тим закликав В. Винниченка взяти в свої руки владу, запропонував встановити військову диктатуру в складі С. Петлюри, Є. Коновальця та А. Мельника. На думку М. Стахіва, ця пропозиція мала “очевидну ціль, щоб усунути страх перед одноособовою диктатурою”. Втім жодна політична сила, яка взяла участь у нараді не підтримала цієї пропозиції, в тому числі і С. Петлюра. Після цього представники Стрілецької ради зняли це питання з обговорення [23, 80; 28, 30].

Опираючись на спогади Б. Маргоса, важливо відзначити, що перед тим, як покинути зал слово взяв А. Мельник, який сказав: “Рада Січових Стрільців не виносила постанови про встановлення диктатури. Вона послала нас, панове, запитатися, чи знаходите ви потрібним у цей важкий час проголосити диктатуру. Ми мали на увазі, що збирається трудовий конгрес, і ми побоювалися, що серед членів того Конгресу більшість буде або комуністи, або люди советофільського напрямку. І Трудовий Конгрес міг би винести дуже небажані постанови. Отже в нас постало питання, чи не слід проголосити диктатуру, щоб не допустити до того Конгресу. Якщо панове міністри певні, що Трудовий конгрес не набере советофільського характеру, то нам лишається тільки доповісти про те Раді Січових Стрільців” [24, 65–66].

Директорія після цих подій вирішила кооптувати Є. Коновальця до свого складу, проте Стрілецька рада відмовилась від цієї пропозиції [29].

Один із лідерів УСДРП І. Мазепа писав, що “Заведення диктатури в тих умовах було б непоправимою політичною помилкою”. Притому уникає пояснення чому? І продовжує: “Мені особисто вперше довелося бачити Директорію та уряд “великої коаліції” на державній нараді у Києві, що відбулася за кілька днів до Трудового Конгресу. Панував хаос думок і повна безнадійність. Директорія й уряд не мали ясного погляду на ситуацію і не дали ніякого плану щодо продовження боротьби. Розійшлися з рішенням: “хай буде все по старому”, тобто без плану і без системи” [30].

Натомість В. Андрієвський, який належав до партії хліборобів-демократів, політичний актив якої не брав участі в нараді, але підтримував ініціативу Стрілецької ради, зауважив, що “галичани не виявили досить твердості, щоб настояти на своєму і тому все лишилося постарому” [31]. Підтримував стрільців і П. Болбочан, обмовившись про це в листі до Директорі від 26 січня 1919 р., у якому намагався з’ясувати причини свого арешту 22 січня: “Всі зі мною згоджувались про тверду владу, але боялись відверто про це сказати (окрім січових стрільців, але їх не слухали), бо, бачте, це буде проти демократичних принципів ..., це всіх діячів може скомпрометувати в очах народа ...” [32]. За словами Д. Донцова, прихильно поставився до диктатури і В. Липинський [27, 130].

У сучасній історіографії стосовно вищезазначеного привертають увагу дві позиції. Так, В. Довбня в оцінці дій активу Стрілецької ради пише, що це був хибний шлях, який загрожував подальшою ескалацією порушень законності, що вже було допущено військовою владою в Києві, і призвело б до цілковитого несприйняття нової влади як українськими партіями та іншими громадськими організаціями, так і українським населенням [6, 88].

В. Верстюк і В. Солдатенко вважають, що в тій військово-політичній ситуації члени Стрілецької ради намагались діяти як послідовні державники, тобто насамперед використовувати державний апарат і владу для консолідації та нормалізації суспільства і, посиляючись на слова Є. Коновальця, покласти край псевдоколективній владі [33].

Через декілька днів командування Осадного корпусу забезпечило приїзд делегації ЗУНР у складі 36 чоловік до Києва і виступило співорганізатором урочистостей, пов’язаних із проголошенням 22 січня 1919 р. Акта Злуки. З приводу дискусій, які розгорнулись у третій декаді січня на Трудовому конгресі з питання форми державної влади, то позицію стрілецтва досить чітко сформулював О. Назарук у статті “Чи Січові Стрільці ліві чи праві?": “Січові Стрільці ні за якою партією ні в ліво, ні в право, ... їх задачею є боронити цілоти границь нашої держави і ладу і порядку в середині. Стрілецтво буде піддержувати всіма силами кожну демократичну владу, навіть найкрутішу большевицьку коли тільки ця влада буде своя, українська, не

чужа і коли справді за таку владу стояла би більшість трудового українського народу. Зате ніколи не будуть піддержувати січові стрільці поміщицько-буржуазної влади, як була приміром влада Скоропадського ... вважатимуть все своїми ворогами всіх, хто виступатиме проти повної незалежності України. Січові Стрільці стоять не за партії, а за весь трудовий український народ. Січові Стрільці піддержать кожне народоправне правительство, яке стоятиме на принципі повної незалежності УНР в європейським розумінні цього слова. В цім розумінні ніякий рух на ліво їм не страшний, коли він тільки будуватиме УНР”.

Висновки. Отже, адміністративна діяльність командування Осадного корпусу на чолі з Є. Коновальцем у Києві проводилась у рамках військового стану, який було запроваджено під впливом зовнішніх та внутрішніх викликів. Не вдаючись до поглиблених висновків, відзначимо, що такі дії забезпечили формування центральних органів державної влади УНР, організацію Акта Злуки УНР і ЗУНР, а в порівнянні з подіями січня 1918 р. дали змогу уникнути більшовицького повстання у столиці і відповідних наслідків. Поза тим неприйнятною для лідерів УНР стала пропозиція запровадити тимчасову одноосібну або колективну диктатуру. Очевидно, що на тлі Другої більшовицько-української війни, міжнародної ізоляції, внутрішньополітичної кризи, це стало б запорукою ефективної оборони незалежності та суверенітету УНР.

1. Довбня В. Січові Стрільці київського формування у визвольних змаганнях 1917–1920 рр. / В. Довбня [За ред. П.П. Михайленко]. – К., 2002. – 218 с.; Ковальчук М. Євген Коновалець на чолі Січових Стрільців (1918–1919) / М. Ковальчук // Український визвольний рух. – Львів, 2006. – Збірник 8. – С. 24–75; Хома І. Військове формування Січових Стрільців Наддніпрянщини в боротьбі за державність України в 1917–1919 рр.: Дис. на здобуття наукового ступеня к.і.н. – Львів, 2006. – 196 с.; Хома І. Питання впровадження військової диктатури в січні 1919 р. в Українській Народній Республіці / І. Хома // Українське державотворення: проблеми і сучасність: Зб наук. праць. – Луцьк, 2007. – С. 89–92.
2. Ставка. – 1918. – 17 грудня.
3. Нова Рада. – 1918. – 19 грудня.
4. Ставка. – 1918. – 22 грудня.

5. *Головацький І.* Василь Дідушок: полковник, отаман: хроніка життя і діяльності (1889-1937) / І. Головацький. – Львів, 1998. – С. 86.
6. *Довбня В.* Січові Стрільці київського формування у визвольних змаганнях 1917-1920 рр. / В. Довбня [За ред. П.П. Михайленко]. – К., 2002. – 218 с.
7. Нова Рада. – 1919. – 17 січня.
8. *Донцов Д.* Рік 1918 / Д. Донцов Київ. – Торонто, 1954. – С. 126.
9. *Коновалець Є.* Причинки до історії української революції / Є. Коновалець. – Львів, 2002. – С. 64.
10. *Назарук О.* Рік на Великій Україні / О. Назарук – Відень, 1920. – 344 с.
11. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 1065, оп. 1, спр. 48, арк. 1.
12. Нова Рада. – 1919. – 2 січня.
13. Нова Рада. – 1919. – 24 січня.; Українська ставка. – 1919. – 24 січня.
14. *Гирич І.* Публікації С.О. Єфремова в газеті “Нова рада” 1917–1919 / І. Гирич // Український археографічний щорічник. – К., 1993. – Вип. 2. – Т. 5. – С. 339.
15. Український прапор. – 1920. – 17 лютого.
16. Українська ставка. – 1919. – 21 січня.
17. Ставка. – 1918. – 28 грудня.
18. Нова Рада. – 1918. – 29 грудня.
19. *Кучабський В.* Від первопочинів до Проскурівської операції / В. Кучабський // Корпус Січових Стрільців: Воєнно-історичний нарис. Ювілейне видання 1917–1967. – Чикаго, 1969. – С. 1–254.
20. *Винниченко В.* Відродження нації / В. Винниченко. – К., 1990. – В 3-х ч. – Ч. 3. – С. 183.
21. Ставка. – 1918. – 25 грудня.
22. *Яневський Д.* Політичні системи України 1917-1920 років: спроби творення і причини поразки / Д. Яневський. – К., 2003. – С. 288.
23. *Мазепа І.* Україна в огні й бурі революції. 1917–1921 / І. Мазепа. – К., 2003. – 607 с.
24. Інтерв'ю з професором Борисом Мартосом // Непогаслий огонь віри. Збірник на пошану полковника Андрія Мельника Голови проводу українських націоналістів. – Париж, 1974. – С. 65-66.
25. Державний архів Львівської області, ф. 257, оп. 1, спр. 183, арк. 1;
26. *Мірчук П.* Євген Коновалець / П. Мірчук. – Львів, 1990. – С. 52–53; *Стахів М.* Україна в добу Директорії УНР. Власними силами / М. Стахів. – Скрантон, 1962. – Т. 1. – С. 217.
27. *Донцов Д.І.* Рік 1918. – Київ: Документально-художнє видання [Упоряд.: К.Ю. Галушко]. – К., 2002. – С. 126.

28. *Стахів М.* Україна в добі Директорії УНР. Україна між двома силами / М. Стахів. – Скрантон, 1963. – Т. 2. – С. 30.
29. *Ковальчук М.* На чолі Січових Стрільців / М. Ковальчук // Пам'ять століть. – 2001. – № 4. – С. 95.
30. *Мазепа І.* Творена держава (Боротьба 1919 р.) / І. Мазепа // Збірник пам'яті Симона Петлюри (1879–1926). – К., 1992. – С. 18.
31. *Андрієвський В.* З минулого / В. Андрієвський. – Т. II. – Берлін, 1923. – Ч. 2. – С. 87.
32. Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 581, оп. 1, спр. 12, арк. 1 зв.
33. Політична історія України. XX століття: У 6 т. / В.Ф. Солдатенко, В.Ф. Верстюк. – К., 2003. – Т. 2. – С. 317.
34. Українська ставка. – 1919. – 26 січня.

Надійшла до редколегії 21.09.2010 р.

Рецензент: *А.О. Сова*, кандидат історичних наук, Львівська комерційна академія, м. Львів.

Хома І.Я.

АДМИНИСТРАТИВНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ И ИНИЦИАТИВЫ ПО ОРГАНИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ КОМАНДОВАНИЯ ОСАДНОГО КОРПУСА АРМИИ УНР ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ ДЕКАБРЯ 1918 г. – ЯНВАРЕ 1919 г.

Исследована административная деятельность, а также инициатива организации государственной власти командования Осадного корпуса УНР второй половины 1918 г. – января 1919 г.

Ключевые слова: Сечевые Стрельцы, Е. Коновалец, Украинская Народная Республика.

Khoma I.

ADMINISTRATIVE ACTION AND INITIATIVE AIMED AT ESTABLISHMENT OF STATE POWER BY MILITARY AUTHORITIES BESIEGE CORP OF ARMY OF UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC IN THE DECEMBER 1918 – JANUARY 1919

Described administrative action and initiative about organize state power military formation of Sichovi Striltsi army of Ukrainian People's Republic in the december 1918 – January 1919.

Key words: Sitchovi Striltsi, E. Konovalec, Ukrainian People Republic.